

**Fuafuaga teteke
ki te fakaohoho
ke fai he āmio
kino ma te
fakailoga tino:
tokumeni o
fakamatalaga
pukupuku ma
tāua**

Lihi fakaholo o nā matākupu i loto

Ko mātou e fofou ke kaumai hō leo.....	3
Ono ia fuafuaga	3
Heā te lāuga fakaohoho ke fai he āmio kino?	5
Ko te lāuga fakaohoho ke fai he āmio kino e fakatupu ai te fakakino	5
Ko te tūlāfono e iei nei	6
Ko te talanoa haoloto e pui puigia kae iei te gataga e fai ke talafeagai ki ei	6
Ko nā fakafītāuli ma te tūlāfono kua fakamāonia.....	7
Māfaufauga o te Tiliti o Waitangi (Treaty of Waitangi)	8
Fehili mō nā lagona na fakaali mai ki nā fuafuaga.....	8
Heā te mea e mafai e koe oi fai kāfai e fetaiaki koe ma he lāuga inoino pe he āmio kino..	9
Fakamatalaga fakaopopo	10

Te Tāhū o Te Ture – Ko te Matāeke o te Āmionu (Ministry of Justice) (ko te Matāeke) e fia maua mai ni ō lagona ki nā fuafuaga e ono iēia ke hui te tūlāfono e uiga ki te fakaohoho ke fai he āmio kino ma te fakailoga tino.

Ko te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata 1993 (Human Rights Act 1993) e fakahā e ia nā lāuga iēia e fakatupu (fakaoho ita) ai te fakailoga lanu ma te fekehekeheakiga. E fakahā foki e ia te fakailoga tino e teteke ki he tino ona ko te tūlaga e iei ō lātou fakahinomaga.

I na kua uma te faiga o he iloilogā a te Mataeke ma te fautuaga a te Komihī Āloakia o Hukehukega (Royal Commission of Inquiry) e uiga ki te ohofakiga fakahauā i te faletapuakiga (masjidain) i Kalaihetete i te aho 15 o Mati 2019, e fakatū ai e te Mālō ni hūiga ke fakamāeke ma fakamanino ai nā puipuiga iēnei.

Ko te Mālō e fakatū foki ē ia ni hūiga lahi e lua o te tūlāfono ki te vāega o te tūlāfono o te fakailoga tino.

Ko Aotearoa NiuHila ko he atunuku e kehekehe ona tagata. Ko te Mālō e fofou ke fakamālohi te ōlaga lelei ma te faimea fakatahi o tagata ma kavea ia Aotearoa NiuHila ke haogalēmū mō tagata uma. Ko te fakaleleia o te puipui teteke ki te lāuga tēia e fakaoho ai te inoino ma te āmio kino, ma te puipuiga teteke ki te fakailoga tino, e lagolago e ia te mea tēnei.

Ko te talanoa haoloto ko he vāega tāua tēnā i luga o Aotearoa NiuHila. Ko he vāega o te Tūlāfono o te Aiā Tatau a NiuHila 1990 (New Zealand Bill of Rights 1990), e fakatahi ai ma te halotoga mai te fakailoga tino. Ko te tūlāfono mō nā hūiga fakatū e fuafua vēia ke puipui lelei ai na aiā tatau iēnei, e aofia te fakamautinoa vēia ko nā tino e fetau ma ni lāuga inoino ke mafai oi talanoa haoloto lava kilātou. Ko te Tūlāfono o te Aiātatau (The Bill of Rights Act) e fakataga e ia mō nā aiā tatau kua fakatonuhia ma talafeagai, ma fakapāleni āgai ki iētahi aiā tatau ma manakoga.

Ko te Mālō kua loto malie ki te tūlaga o te fakatū ki te ono o fuafuaga. Ko tona uiga ko te Mālō e manatu vēia ko nā hūiga ko he aitia lelei kae e fia iloagia e kilātou pe fetau ma nā moemitiga a te komiuniti ka ko hēki faiāgia he tonu mulimuli e uiga pe, ma vēhea, ona hui te tūlāfono. Ko nā fuafuaga iēnei e ono hui e fuafua lava ki nā lagona e fakaali mai.

Ko nā fuafuaga e lihi atu i lalo. I he fakamatalaga pukupuku, ko te tini ke:

- ke fakalahi te vāega o tagata iēia e puipuigia e te vāega o te tūlāfono o te fakaohoho ke fai he āmio kino (incitement provisions)
- ke fakamanino lelei pe koniā na uiga e hē fakatagagia e te tūlāfono ma fakamamafa te hala mō te holiga o te tūlāfono.
- fakalelei te puipuiga mō nā vāega e teteke ki te fakailoga tino lauaitete.

E mafai ke maua e koe ni iētahi fakamatalaga mautū e uiga ki te tūlāfono e iei nei, nā fuafuaga mō te hūiga ma te pogai kua fai ai mō kilātou ma e i loto o te tokumeni o te talanoaga kātoa: *Ko nā fuafuaga teteke ki te fakaohoho ke fai he āmio kino ma te fakailoga tino e maua i te:*

www.justice.govt.nz/proposals-against-incitement-of-hatred-and-discrimination.

Ko mātou e fofou ke kaumai hō leo

Ko te Mālō e fofou ke kaumai hō lagona (manatufakaali) ka ke fehoahoani ai ke mautonu pe fai nā hūiga fakatū, pe hui ni iētahi vāega o kilātou, pe fai hētahi auala kehe i nā gāoioiga.

Ko nā manatufakaali e tatala mai te aho 25 Luni ki te aho 6 Aukuho 2021. E mafai koe ke lafo tau manatufakaali kui atu i te kupega tafakilagi a te Citizen Space <https://consultations.justice.govt.nz>, i te īmeli humanrights@justice.govt.nz, pe i te meli ki te Human Rights, Ministry of Justice, SX10088, Wellington.

Mō ni fakamatalaga fakaopopo e uiga ki te faiga o nā manatufakaali, e aofia ai na fakamatalaga e uiga ki fakamatalaga puipuia (confidentiality) ma fakamatalaga tau ki te tino lava ia, fakamolemole kikila ki te tokumeni talatalanoa i te mātou kupega tafakilagi : www.justice.govt.nz/proposals-against-incitement-of-hatred-and-discrimination

Fakamolemole kikila ki te pāhina 6 o te Tokumeni talatalanoa mō ni fakamatalaga puipuia ma fakamatalaga e taulava kia te koe. E tatau ke faitau muamua e koe ka ko hēki lafo maia tau manatufakaalia.

Ono ia fuafuaga

<p><i>Fuafuaga tahi: Hui te gagana i te vāega o te tūlāfono o te fakaohooho ke fai he āmio kino i loto o te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata 1993 ka ke mafai ai e kilātou oi puipui ni vāega e lahi atu iēia e tāketi e nā lāuga inoino.</i></p>	<p>Ko nā vāega o te tūlāfono o te fakaohooho ke fai he āmio kino e iei nei e fakahino oi oti ki nā lāuga iēia e tāketi he vāega ona ko nā lanu o kilātou, itūkāiga, pe ko nā fakahinomaga ma nā atunuku e ōmai ai. Ko iētahi vāega e tāketi foki e nā lāuga inoino, e aofia ai nā vāega e fakavae i luga o ōlātou talitonuga fakatelotu, tama/teine, sexuality ma te hē mālohi o te tino. Ko te fuafuaga tēnei e ono hui ai te tūlāfono ma fakahino foki kāfai ko te inoino ma te āmio kino na fakaohooho teteke ki he vāega o tagata ona ko nā uiga lauaitete kehekehe. E mafai ke aofia ai ni iētahi, pe ko nā mea uma, tētahi vāega fakahā o te fakailoga tino e i te vāega 21 o te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata (ko te vāega tēnei e fakamau i loto o te Tuhihiga fakaopopo i tua (Appendix) Tahi o te Tokumeni Talatalanoa). Ko mātou e hakilikili nā lagona pe ko ai nā vāega e tatau ona puipuia i te hūiga tēnei. Ko iētahi fakamatalaga fakaopopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 17.</p>
<p><i>Fuafuaga Lua: Hui te vāega o te hōlitūlāfono e iei nei i loto o te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata 1993 i he</i></p>	<p>Ko tona uiga ko he tino e fakaoho ke fai he āmio kino ma te loto ki ei, fakatupu fakalavelave, taofimau pe fakalelei te inoino teteke ki he vāega puipuia e ono hōli e kilātou te tūlāfono kāfai e fai e kilātou ini uiga fakamataku, fakahauā</p>

<p><i>holitūlāfono hehē fou i loto o te Tūlāfono Holigātulafono 1961(Crimes Act 1961) e manino lelei ma hili atu te aogā.</i></p>	<p>pe fakatauemu, e aofia ai ma te fakatupu miha. E fakahino te mea tēnei e tuha lava pe na vāhea ona fai e kilātou te fakamataku pe ko te fakahauā, e aofia ai te tautala gutu, i te tuhituhi, pe ko te initaneti. Mō ni iētahi fakamatalaga fakaopoopo pe ko ai nā vāega e tataua ona puipuigā, kikila ki te Fuafuaga Tahī. Ko iētahi fakamatalaga fakaopoopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 18.</p>
<p><i>Fuafuaga Tolu: Fakalahi te fakahalaga mō te holitūlāfono hehē ka ke kitea ma iloa lelei ai tona mātuiā.</i></p>	<p>Ko te fakahalaga e iei nei e āgai ki luga ki te tolu māhina i te falepuipui pe ko he hala tupe e āgai ki luga ki te \$7,000. Ko te fuafuaga e vāia ko te fakahalaga ke fakalahi ki te āgai ki luga ki te tolu tauhaga i te falepuipui pe ko he hala tupe āgai ki luga ki te \$50,000. Ko iētahi fakamatalaga fakaopoopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 19.</p>
<p><i>Fuafuaga Fā: Hui te gagana o te vāega o te tūlāfono āloakia o te fakaohoho ke fai te āmio kino ke fetai ma nā hūiga kua fai nei ki te vāega o te holitūlāfono.</i></p>	<p>Ka fakaopoopo ai ki ei te fakaohoho ke holi te tūlāfono/fakatupu fakalavelave, tāofimau pe ko te fakalelei te inoino i tafatafa o te fakakupuga e iei nei i te vāega o te tūlāfono mō tagata o te atunuku (vāega 61). E talia foki e kimātou ni lagona e kaumai e uiga ki ni iētahi auāla o te vāega o te tūlāfono tēnei e mafai ke fakalelei atili ai. Ko iētahi fakamatalaga fakaopoopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 21.</p>
<p><i>Fuafuaga Lima: Hui te vāega o te tūlāfono āloakia ka ke fai ai te ‘fakaohoho ke fai te āmio kino ke fakailoga tino’ teteke ki te tūlāfono.</i></p>	<p>Ko te tūlāfono e ono hui ka ko tēnā lā ko he tino na fakahāgia mai te fakaohoho ke holi te tūlāfono pe fakatupu fakalavelave ki iētahi tino ke fakailoga tino teteke ki nā vāega iēnā e puipui e te vāega o te tūlāfono fakaohoho ke fai he āmio kino (kikila ki te Fuafuaga Tahī). Ka fakataga ai nei ni faitioga e kave ki te Komihī o te Aiātatau o Tagata (Human Rights Commission) e uiga ki te itūkāiga uiga tēnei. Ko iētahi fakamatalaga fakaopoopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 22.</p>
<p><i>Fuafuaga Ono: Fakaopoopo ki nā tūlaga o te fakailogatino e i loto o te Tūlāfono o te Aiātatau (Human Rights Act) ke fakamānino atu vāia ko nā tino kua iei te fakahinomaga o te tino palu fakatahi (trans), tūlaga</i></p>	<p>I te taimi nei e hē fakataga e te tūlāfono ke fakailogatino ma teteke ki nā tino ona ko te tūlaga o olatou fakahinomaga o te tino. Ko te Mālō e fuafua vāia ko te mea tēnei e aofia ai te fakailogatino e fakavae i luga o nā fakahinomaga tama/teine (gender identity) pe ko te fakahinomaga fakaali (gender expression), vāega patino o te fakahinomaga o te tino (sex characteristics) pe ko te tūlaga fakahinomaga kua iei na vāega patino e lua o te tino (intersex status). Ko te fuafuaga tēnei na kaumai ai he</p>

fakahinomaga tama/teine (gender diverse) ma fakahinomaga kua iei nā vāega patino e lua o te tino (intersex people) e puipuigia mai te fakailogatino.

lagona vēia ke fakamanino lelei te tūlāfono e uiga ki tēnei mea. Ko iētahi fakamatalaga fakaopopo e maua i loto o te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 23.

Heā te lāuga fakaohoho ke fai he āmio kino?

Ko te 'Lauga inoino' ko he igoa lauefa tē e hē fakaaogāgia i loto o te tūlāfono a Aotearoa NiuHila. E māhāni lava oi fakamatala vēia ko he lāuga e ohofaki ki he tino tautokatahi pe he vāega e tutuha te faiga o ā lātou mea patino fakatahi, mō he fakatakitakiga atunuku, talitonuga fakatelotu, pe ko te fakahinomaga o te tino.

Ko nā fuafuaga e ono i luga e fakahaga tonu lava ki ni lāuga tēia e fakaohoho ke fai te inoino ma te āmio kino āgai ki he vāega. Ko te lāuga tēia e fakaohoho ke fai te inoino ma te āmio kino e fakahauā pe ko he lāuga fakamataku tēia e fakatupu ai te hē fiafia ma te faitaua ki he vāega o tagata (nai lō te fakahino ki he tino e fokotahi) e fakavae i luga o he vāega patino fai fakatahi. Ko te pogai lā ia e talanoa ai kitātou e uiga ki te 'lāuga fakaohoho ke fai he āmio kino', 'fakaohoho ke fai te inoino ma te 'vāega o te tūlāfono o te fakaohoho ke fai he āmio kino'.

Ko nā fuafua iēnei e hē kikila ki ni iētahi itūkāiga vāega o te holigatūlāfono inoino. Ko ni iētahi fakamatalaga fakaopopo e uiga ki nā gāluega iēnei iēia e hēki maua i loto i nā fuafuaga iēnei e mafai ke maua i te Tokumeni Talatalanoa ei te itūlau 25.

Ko te lāuga fakaohoho ke fai he āmio kino e fakatupu ai te fakakino

Ko te lāuga e fakaohoho ai te inoino e fakatupu ai te fakakino mātuiā. Ka iei ai he tūlaga hē lelei ki te komiuniti iēia e tāketi ma mafai ke tataki ki ni mīhaga ma fakalavelave. Ko te lāuga e fakaohoho ai te inoino e fakakino ai te tātou hohaiete i te fakatupu o he lagona hē lelei ma hē toe fia fakatahi atu ai ki nā fakatahiga fiafia o nā mafutaga. E mafai ke fakahoholo ai te hē toe talitonu ma te vāevae i te vā o nā komiuniti uma a kitātou i te loaloa o Aotearoa NiuHila.

Ko te fakalelei ātili o te puipuiga teteke ki te fakaohoho ke fai he āmio kino ka fakamaneke ai ki luga te tūlaga o te haogalēmu o te komiuniti ma toe fakamālohia ia lagona ma kikilaga a te tātou hohaiete vēia ko te itūkāiga uiga iēnei e fakatupu mala.

Ko te fakaohoho o te inoino e fakahāgia foki i lalo o te feagaiga o aiātatau a tagata o te lalolagi, ko toa uiga ko te hui o te tūlāfono ka fehoahoani kia te kitātou ke fakataunuku te tātou tiute o aiātatau a tagata o te lalolagi.

Ko te tūlāfono e iei nei

Ko te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata 1993 e iei he vāega o te tūlāfono e fakahino mō te hōlitūlāfono (criminal provision) ma he vāega o te tūlāfono e fakahino mō tagatānuku (civil provision). Ko te hihitemi tūlāfono tagatānuku e puipui ai nā māheiga tōtino i te vā o tagata tautokatahi, fakalāpotopotoga, ma ko iētahi taimi, ko te mālō pitonuku pe ko te mālō atunuku. Ko te hihitemi tūlāfono tagatānuku e fuafua ki te fakamāonia ma te fakahā o nā amioga mātuiā ma fakatupu mala i te fakahalagia o nā tino kua holi e kilātou te tūlāfono.

I lalo o te vāega o te tūlāfono o tagatānuku (vāega 61), e fakahā i te tūlāfono i te fakaaogā, tuhituhi kini pepa, fakahalalau pe tufatufa ni mea tuhituhia pe ko te fakaaogā ni kupu e lavea ai na mea e lua i lalo:

1. fakamataku, fakahauā pe fakatauemu, ma
2. e ono fakaohoho ke fai ni uiga hē lelei pe kaumi ni faiga kino ki he vāega ona ko ō lātou lanu, itūkāiga, pe ko te fakahinomaga agānuku pe ko te atunuku na fanau ai.

E mafai e he tino oi faitio ki te Komihī o te Aiātatau o Tagata kāfai e māfaufau kilātou kua iei he tino kua fai hana amioga kua holia ai te tūlāfono.

Ko te vāega o te tūlāfono e fakahaga ki te hōlitūlāfono (vāega 131) e lea mai vēia ko he agahala hōlitūlāfono te fakatupu o te fakavevehi ma te fakailoga lanu i te tuhituhi kini pepa, fakahalalau pe tufatufa ni mea tuhituhia, pe ko te fakaaogā ni kupu e iei uma na mea iēnei e taku atu i lalo:

1. fakamataku, fakahauā, pe fakatauemu
2. e ono fakaohoho ke fai ni uiga hē lelei pe ni uiga hē taupulea, pe kaumi ki loto te hē uhitaki ma te hē fakaaloalo pe fakatauemu ki hō he vāega ona ko ō lātou lanu, itūkāiga, pe ko he vāega o tagata pe ko te atunuku na fanau ai, ma
3. fakatagataga ke fakatupu ni uiga hē lelei, āmio hē taupulea, hē uhitaki pe fakatauemu

Ko te hōlitūlāfono tēnei e fakahalagia i te agai ki luga ki te tolu māhina i te falepuipui, pe he hala tupe i te \$7,000.

Ko te talanoa haoloto e puipuigia kae iei te gataga e fai ke talafeagai ki ei

Ko te talanoa haoloto ko he pou tulimanu ia o te tātou hohaiete, kae hē vākē lā ko tagata e iei ō lātou aiā tatau ke lea ai ki hō he mea e fofou kilātou ki ei. E vēia lava ko nā aiā tatau ma haolotoga uma i loto o te Tūlāfono o te Aiātatau, ko te aiā tatau ki te talanoa haoloto e mafai ke iei hona gataga i lalo o te tūlāfono i he auala e mafai ke fakatonuhia ai i he hohaiete haoloto ma temokalahi.

Ko te vāega o te tūlāfono o te fakaohoho ke fai he āmio kino e iei nei e kaumi mō he gataga fakatonuhia o te talanoa haoloto. Kua fai e kilātou he faiga pāleni lelei e fuafua ai ki te mātuiā o

te lāuga inoino ma te mamafa o te fakahalaga. Ko te lāuga tāketi o te vāega o te tūlāfono ke fai he āmio kino na talitonu ki ei iētahi tino vēia ko he hohaiete e i loto ai te vāega o tagata mai atunuku kehekehe e hē mafai ke galue lelei. Ko te itūkāiga lāuga vēnei e māfua ai te fulitua ma hē fiafia ai te tahi tino ki tē tahi tino ma fai ai he vavae i te vā o nā komiuniti.

Ko te tūlāfono e fai te fakaohoho ke fai te āmio kino o nā lagona iēnei e fakahā i te tūlāfono auā e hē ō gatahi tutuha ma aiā tatau a tagata ma mea tāua temokalahi a Aotearoa NiuHila. Ko nā lagona iēnei e fakavae i luga o te aitia vēia ona ko he vāega patino e fai fakatahi (vēia ko te fakahinomaga agānuku, talitonuga fakatelotu, pe ko te fakahinomaga o te tino) ko iētahi vāega o tagata e taigole na mea e tāua ia tekilātou nai lō iētahi tino. Ātonu e iei he talitonuga vēia ko nā vāega iēnei e hē tatau ke maua e kilātou te aiā tatau tutuha e maua e te tahi vāega, ma/pe takitakia ini auala kehe ma ke hē toe fakatahi atu ma te hohaiete lauaitete.

E tāua lele ke mātau mai ko nā fuafuaga iēnei e hē fakapakū ai ki lalo te tūlaga o nā lāuga o te hōlitūlāfono pe taofia ai na talanoaga lauaitete ki nā matākupu tāua.

Ko te tini o nā fuafuaga iēnei mo te hūiga o te tūlāfono ka ke fakamautinoa ai vēia ko aiā tatau o tagata uma e puipua, ma ko tagata tautokatahi ke mafai oi fakaali ō lātou manatu ma lagona e hēai he matakū.

Ko nā fakafitāuli ma te tūlāfono kua fakamāonia

Ko te Matāeke na fai e ia he iloiloga o te tūlāfono i te 2019 ma nā fakamaonia ai ni iētahi matākupu. Ko te Komihī Āloakia o Hukehukega na fai ki te ohofakiga fakahauā ki te faletapuakiga i Kalaihetete i te aho 15 Mati 2019 na fakamāonia ai foki na matākupu ma fai ai he fautuaga mō ni hūiga.

E tolu ia mea tāua na fakamāonia:

1. Ko te fakakupuga o nā mea e lua ko te vāega o te tūlāfono e fakahaga ki te hōlitūlāfono ma te vāega o te tūlāfono o tagatānuku e hē manino lelei. Ko te Komihī Āloakia (Royal Commission) na fautua ke toe hui te fakakupuga o te vāega o te tūlāfono e fakahaga ki te hōlitūlāfono.
2. E tokalahi ni vāega e āfāina i te lāuga tēia e fakatupu ai te inoino na i lō te vāega e puipua i te taimi nei. Ko te vāega o te tūlāfono e iei oi oti ai te itūkāiga, te atunuku na hau ai, fakahinomaga o te agānuku ma te lanu. Ko nā mea iēnei na ko te fā oi oti mai te hefulutolu o te ' vāega fakahāgia o te fakailogatino ' i loto o te vāega 21 o te Tūlāfono o te Aiātatau o Tagata.
3. Ko te fakahalaga mō te hōlitūlāfono i te fai o te agahala e maualalo lele i te fakatuhatuha ma te mātuiā o te āmioga na fai o te fakatupu o te inoino ma te loto ki ei.

Ko mātou e tālo atu ke kaumai ni ō lagona e tuha ai ma te ono fautuaga ke talanoa ai ki nā matākupu iēnei fakatahi ai ma te tūlāfono e iei i te taimi nei.

Māfaufauga o te Tiriti o Waitangi (Treaty of Waitangi)

Te Tiriti o Waitangi – ko te Tiriti o Waitangi e tāua lele ki te vāega o te tūlāfono fakaohoho ke fai he āmio kino ma puipuiga teteke āgai ki te fakailoga tino e i loto o te Tūlāfono o Aiātatau o Tagata ma te agaga fakatū o te fuafuaga. Ko Māori e mafai ke fetaiaki kilātou ma ni lāuga inoino ma e puipui i te taimi nei i te vāega o te tūlāfono o te fakaohoho ke fai he āmio kino i lalo o te tūlaga o te 'itūkāiga' pe ko 'fakahinomaga o te tino na kāmata mai ai'. Ko nā fuafuaga iēnei e fai ke puipui malu lelei ai nā vāega, e aofia ai ia Māori, ma nā lāuga iēia e fakatupu ai te inoino. Ko nā puipuiga ka fakamālohia i te tūlaga tēia ko Māori ka puipui mai e hō he mea ō iētahi vāega fakahāgia o te fakailoga tino, mō he fakatakitakiga, i te hokotaga ki takatāpu (ko Māori kua fakamāonia kua i ei he fakahinomaga tama/teine kehekehe ma fakahinomaga o te tino).

Fehili mō nā lagona na fakaali mai ki nā fuafuaga

Ko te Tokumeni Talatalanoa e i loto ai nā fehili māhāni e uiga ki nā fuafuaga uma ma vēnā ai ma ni fehili fakapitoa mō nā fautuaga takitahi. Ko nā fehili iēnei e lihi atu i lalo.

E tolu ia fehili e mafai ke fakaaogā e koe ke fehoahoani mō te faiga o tau tuhituhiga ki nā fuafuaga uma iēnei:

- E kē kitea ni fakafitāuli pe ni mea e hēki fakamoemoegia ke tutupu mai e māfua mai i te fuafuaga ma, kāfai e iei, koniā nā mea ienā?
- E i ei ni iētahi auala e mafai ke fakalelei ai nā fuafuaga iēnei?
- Na fai e nā fuafuaga iēnei ni iētahi matākupu fakaopopo o te Treaty of Waitangi na i lō na matākupu kua uma te tākua?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Tahī:

- E kau koe ki te manatu tēia ko te fakalauefa o te vāega o te tūlāfono o te fakaohoho ke fai he āmio kino i te auala tēnei ka puipui lelei ai nā vāega iēnei?
 - Aiheā pe aiheā te hēai ai?
- I tō manatū, koai nā vāega e tatau ke puipuia i te hūiga tēnei?
- E manatu koe e iei ni vāega e fetaiaki ma ni lāuga inoino ma e hē puipuia i te hūiga tēnei?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Lua:

- E kau loe ki te manatu tēia ko te hui o te fakakupuga o te vāega o te tūlāfono e fakahaga ki te hōlitūlāfono i te auala tēnei ka manino ma fakafaigōfie ai ke mālamalama ki ei?
 - Aiheā pe aiheā te hēai ai?
- E manatu koe ko te fuafuaga tēnei e maua ai nā itūkāiga āmioga iēia e tatau ona hē fakataga i te tūlāfono i lalo o te hōligātūlāfono fou?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Tolu:

- E manatu koe ko te fakahalaga tēnei e kitea hako ai te mātuiā o te holigātūlāfono?
 - Aiheā pe aiheā te hēai ai?
- Kafai e hē talia e koe, ni ā lā nā holigātūlāfono e tatau ona fakaaogā ke maua ai he fakatūhaga hako?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Fā:

- E lagolago e koe te hui o te gagana tēnei i te vāega 61 (vāega o te tūlāfono o tagatānuku)?
 - Aiheā pe aiheā te hēai ai?
- E manatu koe e iei ni iētahi vāega o nā fakakupuga e iei nei o te vāega o te tūlāfono o tagatānuku e tatau ona hui?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Lima:

- E lagolago e koe e aofia ai te fakahā o te fakaohooho ke fai he āmio kino ke fakailoga tino ai i te vāega 61?
 - Aiheā pe aiheā te hēai ai?

Fehili e uiga ki te Fuafuaga Ono:

- E fuafua e koe ko te fakaaogā o nā kupu tekinoloti iēnei e hako?
- E manatu koe ko te fuafuaga tēnei e lava oī puipui ai nā vāega iēia e tatau ona puipuia mai te fakailoga tino i lalo o te Human Rights Act?
- E fuafua e koe ko te fuafuaga tēnei e puipui hako ai nā fakahinomaga tama/teine fakapitoa fakateānuku, e aofia ai takatāpui?

Heā te mea e mafai e koe oi fai kāfai e fetaiaki koe ma he lāuga inoino pe he āmio kino

Kāfai kua iei hō lagona ko tō haogalēmū kua iei te fakapokepoke, fakamolemole fakahehokotaki ia Leoleo. Kāfai he fakalavelave fakafuaheki, telefoni te 111. Kāfai koe e hē i he tūlaga fakamātakutaku i te taimi nei lava, telefoni te 105.

Mō ni fakamatalaga e uiga pe vēhea te Komihī o Aiātatau o Tagata ona mafai ke fehoahoani, kikila ki te: <https://www.hrc.co.nz/enquiries-and-complaints/how-make-complaint/>

Mō ni fakamatalaga e uiga ki te fakaita ona ko te itūkāiga (racial harassment): <https://www.hrc.co.nz/enquiries-and-complaints/faqs/racially-offensive-comments/>.

Mo fakahauaga i te initaneti: <https://www.netsafe.org.nz/>

Kafai koe e fia talanoa ki he tino e uiga pe vēhea ō lagona e iei nei, fakamolemole telefoni pe fekau (text) 1737.

Fakamatalaga fakaopoopo

E mafai koe ke faitau te tokumeni talatalanoa kātoa i te:

www.justice.govt.nz/proposals-against-incitement-of-hatred-and-discrimination

E maua foki ni fakamatalaga fakaopoopo i te Te Tāhū o Te Ture – kupega tafakilagi a te Matāeke o te Āmiotonu i te:

www.justice.govt.nz/proposals-against-incitement-of-hatred-and-discrimination

